

Aangrijpende documentaire over doodswens

Mama gaat het doen

In 2002 springt de moeder van documentairemaakster Elena Lindemans (nu 39) van een flat. Na jaren van intens psychisch lijden, ziet ze geen andere uitweg. Haar dochters en vriend laten haar bewust gaan. Elf jaar later zoekt Elena uit hoe het zover heeft kunnen komen. 'Woede was mijn belangrijkste drijfveer om deze film te maken.' Tekst: Jaap Backx, beeld: Reza Harek, e.a.

6 Moeders mogen niet van flats springen. Dat mag nooit!' Deze woorden schreeuwt Birgitta, de zus van Elena Lindemans, uit op de crematie van hun moeder Willemien. 'Mensen die erbij waren, zeggen dat dat moment in hun ziel staat gekerfd', vertelt Elena. De hartekreet is de titel geworden van de documentaire die ze voor de VARA maakte over haar moeders zoektocht naar een humane dood. De film begint met luchtbeelden van drie flats in Heerenveen. Vanaf de vijftiende verdieping daalt de camera af naar beneden, je voelt als kijker de afgrond in je buik. Dan klinkt Elena's stem: 'Dit is de flat waar mijn moeder vanaf is gesprongen. Maandag 25 februari 2002 om 16.02 uur hield hier haar leven op. Ik wist wat ze ging doen en heb haar niet tegengehouden.' Een zin als een bom en het begin van een onder-de-huid-kruipende zoektocht. Laagje voor laagje pelt Elena het noodlot af. Wat is er die dag gebeurd? En hoe heeft het zover kunnen komen?

Laatste knuf

'Mijn moeder en ik hadden een belachelijk goede band', vertelt Elena. 'Je had die Linera-reclame met een stralende moeder en dochter. Dat waren wij! Ze was een soort Jane Fonda: vrolijk, innemend, een van de weinige moeders in het dorp met een baan.' Hoe het dan zo vreselijk mis heeft kunnen lopen? Elena denkt dat de oorsprong daarvan ligt in het slopende huwelijk met haar vader. Uiteindelijk gaat haar moeder psychisch totaal onderuit. Ze krijgt vreselijke hoofdpijnen die nooit meer weggaan. Ze wordt drie keer opgenomen en ondergaat de ene therapie na de andere. Na tien jaar vechten is ze gesloopt

en ziet ze nog maar één uitweg: de dood. Elena, Birgitta en moeders vriend Ed steunen haar, maar haar verzoek om euthanasie wordt niet in behandeling genomen. Haar lijdensweg eindigt op die middag in februari. Ze doet haar jas aan en zegt tegen Elena: 'Mag ik nog een laatste knuf?' Elena weet waar ze naartoe gaat en belt – als haar moeder net weg is – haar zus. 'Mama gaat het doen.' 'Oké', antwoordt Birgitta. Ze laten haar gaan. Letterlijk. 'We stonden met onze rug tegen de muur. Er was geen andere optie dan haar op dat moment loslaten.'

Dodelijke cocktail

In de jaren daarop pakken de achterblijvers hun leven weer op. 'Mijn zus en ik zijn de man van ons leven tegengekomen en we hebben allebei twee kindjes', zegt Elena. 'Ook Ed kreeg al snel weer een vriendin. Nadat het was gebeurd, vonden veel men-

sen dat ik met een psycholoog moest praten. Daar had ik geen behoefte aan. Ik had geen vragen over mijn moeders dood. Misschien komt dat doordat ze ons zo deelgenoot heeft gemaakt van haar lijden en zoektocht. We gunden haar de dood. Ik heb destijds ook op internet gezocht naar hoe we een dodelijke cocktail konden maken, maar de huisarts zei dat ik daarvoor later vervolgd zou kunnen worden. Mijn moeder verbood mij nog verder te zoeken. Alle grenzen in het proces van mijn moeders doodswens was ik dus al over gegaan. Dat maakte de klap niet zachter, wel minder abrupt.'

Al in 2002 beseft Elena dat ze iets met haar moeders verhaal moet. 'Maar ik wilde eerst mijn leven op de rails krijgen. De tijd was nog niet rijp.' Dat verandert als ze in 2012 een krantenkop leest: 'Stijging van euthanasiegevallen bij psychiatrische patiënten'.

Elena: 'Wat goed, dacht ik. Maar uit het artikel bleek dat in 2011 twaalf mensen toestemming hadden gekregen en de jaren ervoor vrijwel niemand. Terwijl er jaarlijks zeker vijfhonderd psychiatrische patiënten om euthanasie vragen. Dat betekent dat honderden mensen hetzelfde meemaken als wij. Toen ik dat las, wist ik: hier moet ik iets mee.'

Onbeschrijflijk pijnlijk

Ook op persoonlijk vlak is ze klaar om in haar verleden af te dalen. 'Ik had net daarvoor in Nigeria een heftige documentaire gemaakt over de olievervuiling. Ik dacht: als ik dat kan, durf ik dit ook. Net als in Nigeria ging ik een verhaal ophalen, alleen moest ik nu angsten in mezelf overwinnen. Daar komt bij dat ik in 2009 een dochtertje heb gekregen. Zij heeft de ogen van mijn moeder en het was alsof er een directe en zeer sterke moeder-dochterconnectie ontstond. ▶



Elena (l.) en Birgitta met hun jarige moeder Willemien op 5 mei 1995

Sinds Romée's geboorte heeft het gevoel dat ik iets met mijn moeders verhaal moest, me niet meer losgelaten. Ik was niet meer bang voor antwoorden.'

Woede was haar belangrijkste motor bij het maken van de film, zegt ze. 'Ik kan er nog steeds niet over uit dat het zo is gegaan. Dat mijn moeder in haar eentje naar die flat heeft moeten rijden, vind ik onbeschrijflijk pijnlijk.' Aan het begin van de documentaire komen Elena, Birgitta en Ed samen in het huis waar haar moeder jarenlang met Ed woonde. Ze bekijken foto's en luisteren naar de geluidsonopnamen van de crematie. 'Het was bijzonder om daar twee dagen met elkaar door te brengen en het erover te hebben. Dat hadden we nooit meer gedaan. Ik heb Ed en Birgitta moeten overhalen om mee te werken. Ze wilden eerst niet, waren bang voor wat er naar boven zou komen. Ik heb ze ervan overtuigd dat ik ze nodig had om onze gezamenlijke zoektocht in de richting van mijn moeders dood te beschrijven.'

Naar klusje

Die zoektocht leidt naar de Muntflats. Elf jaar lang werd Elena alleen al kotsmisselijk als ze de kolossen vanaf de snelweg zag liggen. 'Maar ik wist dat daar een belangrijk stuk van de puzzel lag.' Ze bezoekt er mensen die iets van haar moeders zelfmoord hebben meegekregen. 'Ik had geen idee of ze mij wilden ontvangen. Natuurlijk ben ik slachtoffer, maar ook een soort van dader. Ik wist immers wat mijn moeder daar ging doen.' Elena's moeder blijkt niet de enige 'springer' te zijn: twaalf anderen kozen in de loop der jaren de flats als eindstation. Veel bewoners hebben mensen horen vallen, sommigen hebben het gezien. 'Ik was verbaasd hoe gelaten ze daarover spraken. Een mevrouw vertelde hoe ze een muurtje om zich heen heeft



'Ik kan er nog steeds niet over uit dat het zo is gegaan'

gebouwd om daar te kunnen blijven wonen.' Maar er is ook boosheid. Vooral bij mevrouw Minnema, die Elena's moeder heeft zien liggen. 'Zij had totaal geen begrip, vond mijn moeder egoïstisch. Maar na mijn bezoek is haar leven veranderd. Nu ze mijn moeders verhaal hoorde, kon ze het een plek geven.' Opvallend is Elena's nieuwsgierigheid naar de details van de dag. Ze kijkt over de reling waarvan haar moeder is gesprongen en wil weten waar ze

is gevallen. Aan een bewoner vraagt ze of er veel bloed lag. 'Ik heb geen grenzen gesteld, omdat ik denk dat details illustreren hoe verschrikkelijk het was voor de flatbewoners. Een bewoner vertelde dat hij mijn moeders bloed van de stoep heeft geschrobd. Het was het naaste klusje dat hij ooit heeft gedaan.'

Ziek van woede

Door het vertellen van haar verhaal en dat van de flatbewoners, wil Elena laten zien hoeveel leed een te streng euthanasiebeleid voor psychiatrische patiënten kan veroorzaken. 'Mensen die niet worden geholpen, maar wel dood willen, worden gedwongen het zelf te doen. Met alle gevolgen van dien.' Om inzicht te krijgen in de besluitvorming, bezoekt ze haar moeders artsen. De huisarts trekt zijn afweging om destijds niet mee te werken in twijfel. Nu had hij het anders gedaan. De psychiater die zich over het euthanasieverzoek heeft gebogen, toont weinig zelfreflectie. 'Hij wist niet eens dat mijn moeder is gesprongen. Bizar toch? Hoe weet je of je de juiste beslissing neemt als je nooit de gevolgen van je besluiten op je bureau krijgt?' Tijdens het monteren van dat interview werd het Elena even te veel. 'Ik werd echt ziek van woede en verdriet. Ik ben heel hard naar huis gefietst en heb mijn man gebeld. Die zei: "Ik ben blij dat je eindelijk een keer huilt." Nu de film af is, voel ik vooral trots. Mensen zeggen dat de documentaire ze aan het denken zet. Dat was mijn bedoeling, maar het neemt mijn boosheid niet weg. Ik kan het nog steeds niet verkroppen dat mijn moeder zich zo heeft moeten verlagen. Die pijn gaat nooit meer weg.'

► **MOEDERS SPRINGEN NIET VAN FLATS, MAANDAG 20.55 NED 2**